

КАНСТЫТУЦЫЯ ЯК АСНОЎНЫ ЗАКОН ДЗЯРЖАВЫ

Мычко Р. У.

Навуковы кіраўнік Савік С. А., кандыдат гістарычных навук, дацэнт

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт,

г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Анатацыя. У артыкуле раскрываюцца пытанні значнасці Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь як асноўнага закона дзяржавы. Даецца аналіз канстытуцыйных прынцыпаў і нормаў.

Ключавыя словы: Канстытуцыя, законы, нормы права.

Станаўленне канстытуцыйнага ладу сучаснай Беларусі непасрэдна звязана з развіццём гістарычных і нацыянальных формаў беларускай дзяржаўнасці. Да асноўных крыніц Канстытуцыі (1994) суверэннай і незалежнай Рэспублікі Беларусь можна аднесці ВКЛ (1529–1840) і Канстытуцыі савецкага перыяду (1919–1978).

Статуты ВКЛ – адзіныя прававыя кодэксы ў Еўропе з часоў візантыйскага імператара Юстыніяна і да Грамадзянскага кодэкса Напалеона. Яны з'яўляюцца грандыёзнымі помнікамі грамадска-палітычнай і юрыдычнай думкі нашых продкаў.

Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь з'яўляецца Асноўным Законам Рэспублікі Беларусь і мае вышэйшую юрыдычную сілу. У Канстытуцыі замацаваны асноўныя прынцыпы і нормы прававога рэгулявання грамадскіх адносін. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь не толькі фарміруе дадзеныя грамадскія адносіны, але і вызначае развіццё ўсёй сістэмы дзяржавы.

Асноўны Закон замацоўвае канстытуцыйны лад, асновы дзяржавы і грамадства, становішча ў ім асобы, асноўныя правы, свабоды і абавязкі

грамадзян, прынцыпы выбарчай сістэмы, парадак фарміравання дзяржаўных органаў, іх кампетэнцыя і ўзаемадзеянне.

Канстытуцыя з'яўляецца асноўнай крыніцай нацыянальнага права. Яна валодае вяршэнствам па адносінах да ўсіх іншых прававых актаў, якія прымаюцца на нацыянальным узроўні.

У сучасных дзяржавах асноўным юрыдычным актам, які ўносіць парадак у сістэму прававога рэгулявання з'яўляецца Канстытуцыя. Прадметам канстытуцыйнага замацавання найбольш прынцыповыя палажэнні, якія адносяцца да ўсіх галінах права і заканадаўства, з'яўляецца іх юрыдычнай базай.

Канстытуцыя з'яўляецца прававым падмуркам дзяржаўнай і грамадскай жыцця, асноўнай крыніцай нацыянальнай прававой сістэмы. Яна вызначае канстытуцыйны лад, галоўныя асновы дзяржавы і забяспечвае сваімі прадпісаннямі і ўстанаўленнямі іх стабільнасць і надзейную абарону, замацоўвае палітычны і ідэалагічны плюралізм, а таксама прававы статус чалавека і грамадзяніна.

Закон «Аб нарматыўных прававых актах» замацоўвае, што Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь – Асноўны Закон Рэспублікі Беларусь, які мае вышэйшую юрыдычную сілу і які замацоўвае асноватворныя прынцыпы і нормы прававога рэгулявання важнейшых грамадскіх адносін.

У дзеючай Канстытуцыі больш за палову артыкулаў прысвечаны непасрэдна правах, свабодах і абавязках чалавека і грамадзяніна. У ёй замацаваны увесь спектр класічных правоў і свабод. Чалавек, яго правы, свабоды і гарантыі іх рэалізацыі з'яўляюцца вышэйшай каштоўнасцю і мэтай грамадства і дзяржавы. Дзяржава адказна перад грамадзянінам за стварэнне ўмоў для свабоднага і годнага развіцця асобы. Грамадзянін адказны перад дзяржавай за няўхільнае выкананне абавязкаў, ускладзеных на яго Канстытуцыяй.

Функцыі Канстытуцыі – гэта асноўныя кірункі яго ўздзеяння на грамадскія адносіны, то ёсць яе грамадскае прызначэнне і спосабы яго рэалізацыі. Канстытуцыя выконвае шэраг функцый такіх як: юрыдычная, палітычная, ідэалагічная, якія ў сваю чаргу ўключаюць у сябе шмат складнікаў. Усе функцыі Канстытуцыі знаходзяцца ў адзінстве, спалучаючыся і дапаўняючы адзін аднаго. Выразную грань паміж імі правесці нельга. Гэта дзяленне носіць даволі ўмоўны характар і спрыяе больш глыбокага асэнсавання сацыяльнай значнасці і прызначэння Канстытуцыі.

Пра тое, што Канстытуцыя выконвае важныя сацыяльныя функцыі можна казаць ужо зыходзячы з таго, што артыкул 1 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь абвясчае: «Рэспубліка Беларусь – унітарная дэмакратычная сацыяльная прававая дзяржава. Рэспубліка Беларусь валодае вяршэнствам і паўнатай улады на сваёй тэрыторыі, самастойна ажыццяўляе ўнутраную і знешнюю палітыку. Рэспубліка Беларусь абараняе сваю незалежнасць і тэрытарыяльную цэласнасць, канстытуцыйны лад, забяспечвае законнасць і правапарадак» [1, с. 2].

У прэамбуле і артыкуле з Канстытуцыі гаворыцца, што яна прымаецца народам, і адзінай крыніцай дзяржаўнай улады і носьбітам суверэнітэту з'яўляецца таксама беларускі народ [1, с. 3].

Сацыяльнае значэнне Канстытуцыі складаецца ў тым, што яна замацоўвае асноўныя напрамкі сацыяльнай палітыкі Рэспублікі Беларусь: ахова працы і здароўя людзей; гарантыі аплаты працы не ніжэй за ўзровень, які забяспечвае свабоднае і годнае існаванне; забеспячэнне дзяржаўнай падтрымкі сям'і, мацярынства, бацькоўства, дзяцінства; гарантыі сацыяльнага забеспячэння ў старасці, у выпадку хваробы, інваліднасці, страты працаздольнасці, страты карміцеля і іншыя сацыяльныя гарантыі.

У працэсе канстытуцыйнага будаўніцтва немалаважнае значэнне набывае неабходнасць пастаяннага ўдасканалення формаў і метадаў работы

па ўмацаванні правасвядомасці грамадзян, выхавання іх у духу павагі да існуючай сістэме грамадскіх каштоўнасцяў.

Нарматыўны прававы акт – гэта афіцыйны дакумент усталяванай формы, прыняты (выдадзены) у межах кампетэнцыі ўпаўнаважанага дзяржаўнага органа (службовай асобы) ці шляхам рэферэндума з захаваннем усталяванай заканадаўствам Рэспублікі Беларусь працэдуры, які змяшчае агульнаабавязковыя правілы паводзінаў, разлічаныя на нявызначанае кола асоб і неаднаразовае прымяненне. Як бачым, у нарматыўным прававым акце, у адрозненне ад правапрымяняльнай, ўсталёўваюцца правілы агульнаабавязковыя характару, разлічаныя на доўгі дзеянне і шматразовае прымяненне [2, с. 356–358].

Рэспублікі Беларусь замацоўвае асноўныя правы і свабоды чалавека і грамадзяніна, забяспечвае законнасць і правапарадак у дзяржаве і арыентавана на тое, што чалавек – вышэйшая каштоўнасць дзяржавы. Прыняцце Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь ад 15 сакавіка 1994 г. з'явілася асноватворным фактарам актывізацыі як канстытуцыйнага працэсу ў цэлым, так і ўнутрыдзяржаўных прававых працэсаў, інтэнсіфікацыі нарматворчай дзейнасці на прынцыпова новай юрыдычнай прававой аснове.

Улічваючы ўсю важнасць Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь як асноўнага Закона дзяржавы можна зрабіць выснову аб яе сапраўдным значэнні ў галіне развіцця прававой дзяржавы і грамадзянскай супольнасці, а тэкст гэтага дакумента з'яўляецца важнай гістарычнай крыніцай, на падставе зместу якога можна зрабіць выснову аб сацыяльна-палітычнай і эканамічнай сітуацыі ў краіне, пра ўзаемаадносіны галін улады, аб развіцці грамадства ў цэлым. Дзеючая рэдакцыя Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь устанаўлівае эфектыўную сістэму ўлады, дастаткова поўны і сучасны пералік правоў, свабод і абавязкаў чалавека і грамадзяніна, аптымальны ўзровень адносін паміж чалавекам, грамадствам і дзяржавай.

Аналіз канстытуцыйных прынцыпаў і нормаў дазваляе зрабіць выснову аб тым, што, разумна і адэкватна кіруючыся Канстытуцыяй, можна забяспечыць высокі ўзровень нарматворчасці, а аддаючы ёй прыярытэт – забяспечыць адпаведнае Канстытуцыі правапрымяненне.

Літаратура

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года (с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г., 17 окт. 2004 г. и 27 февр. 2022 г.). – Нац. центр прав. информации Респ. Беларусь, 2022. – 60 с.
2. Василевич, Г. А. Конституция Республики Беларусь (научно-практический комментарий) / Г. А. Василевич. – Минск : Право и экономика, 2000. – 484 с.